

HUMANİTAR FƏNLƏR ÜZRƏ TƏDRİS RESURSLARININ MƏZMUNUNA MÜASİR YANAŞMA

Nərminə Məmmədova,
ARTPI-nin baş elmi məsləhətçisi,
pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru
E-mail: nermine_m@mail.ru

Rəyçilər: *ped.ü.elm.dok. İ.H. Cəbrayılov,*
ped.ü.fəls.dok. B. İbadova

Açar sözlər: *informasiya cəmiyyəti, məktəb, müasir təhsil, təhsilin məzmunu, humanitar fənlər, tədris resursu*

Keywords: *information society, school, modern education, content of education, humanities, teaching resources*

Ключевые слова: *информационное общество, школа, современное образование, содержание образования, гуманитарные дисциплины, учебный ресурс*

Ötən əsrin sonlarından dünyada cəmiyyət həyatının bütün sahələrində sürətli inkişaf və köklü dəyişiklik baş verməkdədir. Bu inkişaf və dəyişikliklər birbaşa elm və texnika sahəsindəki yeniliklərlə bağlıdır. Bu dövrdəki dəyişiklik və inkişaf üçün “qloballaşma”, “informasiya cəmiyyəti”, “Bilik əsri” anlayışlarından geniş istifadə olunur. Qloballaşma anlayışı siyasi, humanitar və iqtisadi baxımdan dünyanın kiçilməsi, dünyanın hər yerində sürətli bir dəyişiklik və inkişafın yaşanması ilə xarakterizə olunur. Qloballaşma ilə bərabər gündəmə gələn digər bir xüsusiyyət də informasiya cəmiyyəti anlayışıdır. İnformasiya cəmiyyəti-cəmiyyətin bütün sahələrinin inkişafında elm və texnikanın hakim olduğu bir cəmiyyəti ifadə edir. Başqa sözlə desək, elm və texnika müasir dövrün ictimai strukturunun ən təyinedici amili kimi xarakterizə olunur. İnformasiya cəmiyyətinin inkişaf xüsusiyyətlərindən aşağıdakıları göstərə bilərik:

1. Elm və texnologiya əsaslı bir cəmiyyət olub, iqtisadi strukturun bilavasitə inkişafı ilə meydana gəlmişdir;
2. Elm istehsalın əsas amilidir;
3. Elm güc və sərmayənin əsasıdır;
4. Elm sahəsi - işləyənlərin çoxunun məşğulluq sahəsidir;
5. Elm - məqsəd deyil, vasitədir;
6. Elm - bir düşünmə formasıdır;
7. Fərdlər fasiləsiz, bütün həyat boyu öyrənirlər;
8. Öyrənən fərd və öyrənən təşkilatlar vardır;
9. Bir düzgün pozitiv baxış yerinə, alternativ baxış metodları vardır (1).

İnformasiya cəmiyyətində yaşanan bu dəyişiklik və inkişafın ən çox təsir etdiyi sahələrin başında təhsil qurumları gəlir. Təhsilin məzmunu, tədris proqramları, tədris resursları, müəllim və şagirdin funksiyası informasiya cəmiyyətinin ehtiyacları istiqamətində dəyişmiş və dəyişməkdədir. Yeni anlayışda təhsil qurumları şagirdlərə ensiklopedik bilik verilən yerlər olmaqdan çox yaradıcı, problemi həll etmək bacarıqlarının yetişdirildiyi yer mənasında başa düşülür. Elmi məlumatlara çatma yollarını bilmə, əldə etdikləri məlumatları dərk edərək tətbiq etmə və həyat prosesində bunlardan istifadə etmə kimi bacarıqların şagirdlərə öyrədilməsi lazım olan əsas xüsusiyyətlər arasında yer almalıdır.

Müasir dövrdə XXI əsrin yetkin fərdlərinin yetişdirilməsində müasir tədris resurslarının yeri və rolu olduqca böyükdür. Çünki, təhsil mühitində müasir tədris avadanlıqları və resurslardan istifadə etmək şagirdlərə birbaşa və dolayısı ilə əldə etdikləri biliklərin daha çox davamlı olmasını təmin etməyə imkan yaradır.

Təsədüfi deyildir ki, əhalinin informasiya cəmiyyətinə hazırlanması, 12 illik təhsilə keçidlə bağlı ümumtəhsil müəssisələrində müasir tədris avadanlıqları və tədris resurslarının (İKT) infrastrukturunun və əsaslı təlim metodologiyasının yaradılması, ölkəmizdə gənc nəslin müasir tədris avadanlıqlarından (informasiya və kommunikasiya texnologiyalarından) istifadə vərdişlərinə yiyələnməsi «Azərbaycan Respublikasının təhsil sahəsində İslahat Proqramı»nda, «Azərbaycan Respublikasında ümumtəhsil məktəblərinin informasiya və kommunikasiya texnologiyaları ilə Təminatı Proqramı»nda (2005-2007-ci illər), «Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyası»nda (24 oktyabr, 2013-cü il), «Azərbaycanda təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyası»nın həyata keçirilməsi üzrə Fəaliyyət Planı»nda ehtiva olunmuş, dövlət siyasətinin əsas prinsipləri və fəaliyyət istiqamətləri müəyyən edilmişdir (2, 3, 4, 5, 6).

Cəmiyyətdə baş verən dəyişiklik və inkişaf humanitar fənlərə daha çox təsir göstərmişdir. Xüsusilə demokratik baxışlı, humanist, insan haqları və azadlıqlarına hörmət edilməsi və s. kimi mənəvi-əxlaqi dəyərlərin formalaşmasında humanitar fənlər üzrə hazırlanmış tədris resursları böyük rol oynaya bilər. Bu baxımdan humanitar fənlər üzrə tədris resurslarının məzmununa yeni yanaşma aspekti ortaya çıxır, onların məzmunca yenidən işlənməsi zərurəti yaranır. Bunlardan aşağıdakıları göstərmək olar:

- cəmiyyətin inkişafında meydana gələn dəyişikliklərin tədris resurslarının məzmununda əks olunması;
- müasir elm və texnologiya sahəsində meydana gələn inkişafın, yeniliklərin tədris resurslarının məzmununa təsir etməsi;
- demokratik dəyərlərin və insan haqlarının tədris resurslarının məzmununda əks olunması;
- məntiqi təfəkkür, tənqidi düşünmə bacarıqlarının formalaşdırılması sahəsində meydana gələn inkişafın tədris resurslarının məzmununda əks olunması.

Müasir tələblərə cavab verən tədris avadanlıqları və resursları mövcud olmadan ümumi təhsilin fənn standartları, fənn kurikulumunun uğurlu tətbiqi mümkün deyil. Təhsil islahatlarının müvəffəqiyyətlə həyata keçirilməsi üçün bu istiqamət üzrə ölkədə kompleks işlər aparılır. Məhz bu prosesin məntiqi davamı kimi «Azərbaycan Respublikasında informasiya cəmiyyətinin inkişafına dair 2014-2020-ci illər üçün Milli Strategiya» və «Azərbaycan 2020: gələcəyə baxış» İnkişaf Konsepsiyasında müasir tədris avadanlığı və resursları sahəsində dövlət siyasəti müəyyən edilmişdir (7,8).

İnformasiya cəmiyyətində tədris resurslarının hazırlanmasına təsir edən əsas amil qeyd edildiyi kimi, cəmiyyətdə və təhsil sahəsində meydana gələn dəyişiklik və inkişafdır. Müasir dövrdən fərqli olaraq ensiklopedik biliyə əsaslanan təhsil anlayışında şagirdlərin yaradıcı, tənqidi təfəkkürə malik fərd kimi yetişdirilmələrindən bəhs olunmur.

Müasir təhsil anlayışında təhsil biliyin verilməsindən çox, onun axtarıldığı, tədqiq edildiyi, materialların verildiyi şəkildə olmalıdır. Bu baxımdan müasir dövrün şərtlərinə uyğun fərdlərin yetişdirilməsi üçün humanitar fənlər üzrə tədris resursları aktiv öyrətmə (interaktiv) mənasında təkmilləşdirilməlidir. Resurslar şagirdə məlumatı hazır şəkildə əldə etmə imkanı əvəzinə, araşdırma, qiymətləndirməyə istiqamətlənməlidir. Humanitar fənlər tədris resurslarında istifadə edilən elmi metodlar öyrədici keyfiyyətdə təqdim olunmalıdır.

Qabaqcıl ölkələrdə humanitar fənlər üzrə tədris resurslarının hazırlanmasında yuxarıda qeyd olunan amillərə xüsusi diqqət verilir. Xüsusilə Qərbi Avropa və Amerikada hazırlanan humanitar fənlər üzrə yazılı resurslar araşdırılarkən aydın görünür ki, bu resurslardan ensiklopedik bilik axtarmaqdan əlavə, şagirdlərə məntiqi təfəkkür, araşdırma bacarıqlarını qazandırmaq baxımından xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Orijinal mənbələr, məktub, gündəlik, miflər (əfsanələr), arxiv materialları nümunələri, çap materialları (dərslilər, müəllim və şagirdlər üçün vəsaitlər, qiymətləndirmə vasitələri və s.), fotoşəkillər, rəsmlər, maketlər, xəritələr, vizual materiallar, səs kasetləri, videolar, CD/DVD-lər,

internet sahifələri və s. tədris resurslarına daxil edilməlidir. Belə olduqda şagirdlər resurslar vasitəsi ilə göstərilən xüsusiyyətlərə sahib olan biliyi özləri əldə edə bilirlər. Yeni resurslar vasitəsi ilə şagirdlər informasiya cəmiyyətində fərdlərin sahib olması lazım olan lazımlı və lazımsız məlumatı bir-birindən ayırd etmək bacarığı qazanırlar (1,9). Yuxarıda göstərilən xüsusiyyətlərə uyğun hazırlanan resurslar istər sinifdaxili, istərsə də digər fəaliyyət istiqamətlərində şagirdlərə yaşayaraq öyrənmə imkanı verir.

İnformasiya cəmiyyətinin digər bir əhəmiyyətli aspekti də, texnoloji proseslərdə meydana gələn sürətli inkişafdır. Xüsusilə internet sahəsində insanlar bir-birini daha yaxından tanıma imkanı əldə etmişdir. Dünyada meydana gələn problemlər haqqında məlumat əldə edilir və bu məlumatlarla bağlı fikirləri bir-biriləri ilə paylaşdırılır, bölüşdürülür. Bu baxımdan təhsil qurumlarının əsas məqsədləri arasına şagirdlərin müasir tədris avadanlıqları və resurslardan - (İKT-dən) yüksək səviyyədə istifadə etmək kimi bacarıqların yetişdirilməsi də öz əksini tapmalıdır (6, 7, 8).

Demokratik dəyərlərə, insan haqlarına və azadlıqlarına, humanizm ideyalarına, xalqlar arasında qarşılıqlı anlaşma kimi mənəvi-əxlaqi dəyərlərə hörmət edən şəxsiyyətlər formalaşdırılması təhsilin əsas məqsədlərindən olmalıdır.

İnformasiya cəmiyyətindəki bütün əhəmiyyətli inkişafa rəğmən, dövrümüzdə terrorizm, müharibə, iqtisadi böhran, təbii fəlakətlər, qaçqın problemi və s. kimi oxşar problemlərlə də qarşılaşırıq. Bu problemlərin öhdəsindən gəlmək üçün təhsil qurumlarının üzərinə şagirdlərdə qərar qəbul etmə mexanizmləri, problemi həll etmə bacarığı kimi keyfiyyətləri yetişdirmək kimi vəzifələr düşür. İlk növbədə yuxarıda göstərilən problemlər və onların həlləmə yolları tədris proqramları və tədris resurslarının məzmununda öz əksini tapmalıdır.

Bütün elm sahələrinin əsas strukturu faktlardır. Faktlar şəxsdən şəxsə dəyişməyən, ölçüləbilən elmi məlumatlardır. Bu baxımdan tədris resurslarında verilən məlumatların elmi cəhətdən keçərliliyi, düzgün olmasına diqqət edilməlidir. Başqa sözlə desək, resurslarda verilən məlumatlar mübahisə doğurmayan, təhrif edilməyən, ziddiyyətdən uzaq elmi məlumatlara əsaslanmalıdır. Tədris resurslarının hazırlanması zamanı diqqət ediləcək məsələlərdən bir də faktların, proses və hadisələrin zaman ardıcılığı ilə təqdim olunmasıdır. Tədris resurslarında verilən fakt, hadisə və proseslər zaman ardıcılığı ilə gəlməlidir. Hadisələrin təqdimində cyni dövrdə baş verən fakt, hadisə və proseslərin oxşarlığı və fərqli cəhətləri vurğulanmalıdır.

Humanitar fənlər üzrə tədris resurslarında fakt və hadisə, təzahürlərin təqdim edilməsində əhəmiyyətli anlayışların ön plana çıxarılması, mövzuların əhatə mərkəzi olaraq öyrədilməsi diqqət mərkəzində olmalıdır. Məsələn, tədris resurslarının məzmununda xeyirxahlıq, inam, hörmət, dostluq münasibətləri, əməkdaşlıq, oxşarlıq, fərqlilik, səbəb-nəticə, inkişaf kimi anlayışlar ön plana çıxarılmalıdır. Bu anlayışlar bilavasitə tədris resurslarının özəyini təşkil etməlidir. Xüsusilə şagirdlərə mənimsətmək baxımından əhəmiyyətli olduqları üçün resurslar hazırlanarkən bu anlayışlara geniş yer verilməlidir. Fakt, hadisə və təzahürlərin resurslara daxil edilərkən diqqət ediləcək digər bir mühüm amil də, ən mühüm, əhəmiyyətli hadisələrin seçilməsidir (10, 11, 12).

Müasir elm və tədris prosesində meydana gələn dəyişikliklərin humanitar fənlər üzrə tədris resurslarının məzmununda öz əksini tapması əsas aspektlərdəndir. Fakt, proses və təzahürlərin bir xüsusiyyəti də ondan ibarətdir ki, onlar daimi deyillər. Zaman keçdikcə dəyişir, yerlərini yenilərinə verməlidirlər. Bu baxımdan humanitar fənlər üzrə tədris resursları müasir elm əsasında, yeni fakt, proses və təzahürlərin fonunda təzələnməlidir. Bununla da, şagirdlərə dərslərdəki məlumatların mənimsəməsi imkanı yaradılmalıdır.

Humanitar fənlər üzrə tədris resurslarının məzmununun hansı mövzuları əhatə etməsi və neçə təqdim olunması da çox böyük əhəmiyyətə malikdir. Qloballaşma ilə bağlı humanitar fənlər üzrə tədris resurslarının məzmunu işlənərkən bəzi amillərə xüsusi diqqət yetirilməlidir. Fənlər üzrə tədris

resurslarının məzmununda ilk növbədə kin, nifrətin yaranmasına zəmin yaradan məsələlərə yer verilməsi, demokratik dəyərlər, insan haqlarına hörmət, xeyirxahlıq kimi baxışların diqqətə alınması mühüm amillərdən biridir. Məzmun hazırlanarkən diqqət ediləcək bir məqam da, mədəni, humanitar-iqtisadi, müasir həyat tərzinə dair mövzulara daha çox yer verilməsidir (11, 12).

Resurslarının məzmununda gender amilinin nəzərə alınması müasir dövr baxımından böyük əhəmiyyət daşıyır. Belə ki, hələ İkinci dünya müharibəsi və sonrakı dövrlərdə xüsusilə, qabaqcıl ölkələrdə demokratikləşmə, insan haqlarının əhəmiyyət qazanması gender amilini ictimai həyatda və təhsildə ön plana çıxarmışdır. Bu istiqamət xüsusilə humanitar fənlərin tədrisindəki mövzularda kişi fiqurunun yanında qadın və uşaqların yer almasının zəruriliyi anlayışı qəbul edilməyə başlamışdır. Nəticədə humanitar fənlərin tədrisində qadın və uşaq mövzuları istər tədris proqramlarında, istərsə də resursların məzmununda daha çox yer verilməyə başlamışdır. Əvvəlki dövrlə nisbətən ABŞ, Kanada, İsveç, Danimarka, İsveçrə, İngiltərə kimi ölkələrdə gender amili istər təlim prosesində, istərsə də tədris resurslarında daha çox öz əksini tapmışdır (13). Tədris proqramları və dərsliklər baxımından gender amili ən çox humanitar fənlərin tədrisində, resurslarında istifadə olunur. Qabaqcıl ölkələrin son 50 ildəki inkişafı bu baxımdan humanitar elmlərin tədrisində meydana gələn dəyişikliklərə əlverişli şərait yaratmışdır.

Demokratik və insan haqları anlayışındakı inkişafın humanitar fənlər üzrə tədris resurslarına təsiri də əsas amillərdəndir. Texnoloji və iqtisadi baxımdan dünyada son əlli ildə bütün cəmiyyət həyatında, humanitar-siyasi sistemdə, demokratiya, insan haqları istiqamətində əhəmiyyətli inkişaf və dəyişikliklər tədris qurumlarına təsir etmiş, təhsilin məzmunu bu istiqamətə yönəlmiş, şagirdlərin demokratikləşmə, humanist dəyərlər, xeyirxahlıq, insan haqlarına hörmət kimi prinsiplər ruhunda tərbiyə etmək ön plana çıxmışdır.

Humanitar fənlər üzrə tədris resursları fərqli din və dildən olan millətlərə qarşı cəmiyyətdə baş verən zorakılıqları aradan qaldırılmasında böyük rol oynaya bilər. Tədris resurslarının məzmununda fərqli din və dildən olan insanların keçmişdə bir arada neçə hüsr içində yaşadıkları, problemləri bərabər necə həll etdikləri və xeyirxahlıq şəraitinin neçə yaradıldığı ilə bağlı mövzular yer almalıdır. Başqa sözlə desək, informasiya cəmiyyətində resursların məzmunu demokratikləşmə, humanist dəyərlər, xeyirxahlıq, insan haqlarına hörmət kimi bilik, bacarıq və vərdişlərin formalaşdırılmasına imkan verən formada hazırlanmalıdır (11).

Humanitar fənlər üzrə tədris resursları hazırlanarkən məntiqi, tənqidi təfəkkür bacarığının yetişdirilməsi də əsas amillərdən biri kimi nəzərə alınmalıdır. XX əsrin ikinci yarısında humanitar fənlərin, xüsusən tarixin tədrisi sahəsində əhəmiyyətli inkişaf baş vermişdir. Bu inkişafı sürətləndirən amillərdən biri 60-cı illərin sonunda Qərbi Avropa ölkələrində (ilk növbədə İngiltərədə) tarix dərsliklərinin ensiklopedik bilik vermə xaricində bir işə yaramadığı müzakirəyə çıxarılmışdır. Tənqidlərin mərkəzində tarix dərsliklərinin şəxs adları, say, rəqəm, maddə axtarmasına əsaslanaraq öyrədildiyi, şagirdlərin gündəlik həyatdakı problemləri həll etməyə yönələn bilik və bacarıq qazandırmadığı dururdu. Bu tənqidlərin nəticəsində 1971-ci ildə İngiltərədə Blum taksonomiyasından (1956-cı ildə inkişaf etdirilən) humanitar fənlərin tədrisinin məqsədləri istiqamətində işlər görülmüşdür (9). Bu işlər humanitar fənlərdə şagirdlərə hansı bacarıqların qazandırılması baxımından böyük dönüş nöqtəsi olmuşdur. Sonralar, xüsusilə İngiltərə mərkəz olmaqla, Qərbi Avropada humanitar, xüsusilə tarix dərsliklərində formalaşdırılacaq bacarıqların ölçüsü, davamlı olaraq dəlillərə əsaslanaraq öyrədilməsilə bağlı tədqiqatlar davam etdirilmiş, araşdırmaların nəticələri ingilis tarix dərs kitabları və tədris resurslarında öz əksini tapmışdır.

ABŞ və Kanada kimi ölkələrdə tarix təhsilinin sadəcə adları, say, rəqəm, maddələrə əsaslı olaraq öyrədilməməsi, məntiqi düşünmə bacarıqları ilə bağlı davamlı tədqiqatlar aparılır və aparılmaqdadır.

Tarixi biliklərin soruşulması, şüurlu dərk edilməsinə əsaslanan tarixi məntiqi düşünmə bacarıqları beş alt kateqoriyada toplanmışdır:

- 1). xronoloji düşünmə;
- 2). tarixi anlayış (qavrama);
- 3). tarixi təhlil və şərh
- 4). tarixi araşdırma; dəlilləri qiymətləndirmə bacarığını inkişaf etdirmə;
- 5). tarixi müzakirə, qərarvermə, problem həll etmə.

Yuxarıdakı bacarıqlar araşdırıldığında bu bacarıqların şagirdləri aktiv, məhsuldar, yaradıcı və problemləri həll edən fərdlər halına gətirəcəyi görünür. Şagirdlərdə tənqidi təfəkkür, məntiqi düşünmə, qərar vermə, problem həll etmə bacarıqlarının qazandırılma bilinəsi üçün tədris resurslarının bu bacarıqları qazandıracaq fəaliyyətlərə sahib olmaları lazımdır (9,10).

Humanitar fənlər üzrə tədris resursları aşağıdakılardır:

- yazılı resurslar;
- şəkil və qrafiklər;
- təpəgöz asetatları;
- obyektlər və modellər;
- səs kasetləri və televiziya proqramları;
- video kasetləri;
- kompüter proqramları.

Tədris resurslarının əsas üstünlüklərindən aşağıdakıları göstərmək olar:

- təhsil prosesini xeyli sadələşdirir, onu dinamik və çevik edir, şagirdlərə öz yaradıcılıqlarını inkişaf etdirməyə, proses və hadisələrin şüurlu öyrədilməsində əhəmiyyətli rol oynayır;
- əqli ehtiyatların səfərbərliyini təmin edir,
- idrak prosesini fəallaşdırır;
- diqqəti uzun müddət cəmləməyə imkan yaradır;
- biliklər "hazır" şəkildə deyil, onların müstəqil surətdə kəşfi prosesində mənimsənilir, yəni mənimsəmə prosesi passiv deyil, fəal xarakter daşıyır;
- təlim prosesində tənqiddən fəallaşdırılması nəticəsində: biliklər daha müstəqil, sərbəst qavranılır və mənimsənilir;
- məntiqi, tənqidi və yaradıcı tənqiddən, habelə problemlərin həlli və qərar qəbul edilməsi üzrə vərdişlər formalaşdırılır;
- elmi-tədqiqat vərdişləri formalaşdırılır;
- qarşılıqlı hörmət hissi və əməkdaşlıq vərdişləri aşılanır (14).

Şagirdlərin idrak fəaliyyəti və təlim motivasiyası, habelə tənqiddən əsaslanaraq biliklərin müstəqil, məhsuldar, yaradıcı şəkildə əldə edilməsi və mənimsənilməsi sayəsində təlimin səmərəliliyi artır. Yəni daha qısa müddətdə daha çox informasiyanı mənimsəmək imkanı əldə edir.

Əgər şagird öz istəyinə və öz fəaliyyətinə əsasən yeni bilikləri kəşf edərsə, onda o, dərsə yaradıcı və maraqlı yanaşır, əldə etdiyi bilikləri uzun müddətə və möhkəm mənimsəyir. Elektron resursların təlim üstünlüklərinə baxmayaraq, müəllim ənənəvi (yazılı, izahedici illüstrativ və reproduktiv) metodların istifadəsindən tam imtina etməməlidir. Məsələn, əgər müəllim bacarıq və vərdişlərin formalaşması məqsədini qarşıya qoyursa, o daha çox reproduktiv (təkrarlama və model üzrə iş) metodu üstün tuta bilər. Əgər təlimin məzmunu çox mürəkkəbdirsə, çoxlu sayda yeni anlayış və məlumatları bilməyi tələb edərsə, bu zaman ənənəvi yazılı, izahedici-illüstrativ metod daha çox səmərə verə bilər. Bir sözlə, təlimin məqsədindən, məzmunundan, şagirdlərin hazırlığından asılı olaraq müəllim öz seçimini etməlidir. Bir tədris resursu nə qədər mükəmməl olursa olsun, məzmun pis tərtib olunubsa

nəzərdə tutmuş məqsədi verməz. Məzmunu çox yaxşı nizamlanmış, təsirli və doğru formada verilməmişə effektiv olmaz. Öyrənmə baxımından onun heç bir faydası olmaz.

Dünyanın qabaqcıl ölkələrində humanitar fənlər üzrə yazılı tədris resurslarının hazırlanmasında və qiymətləndirilməsində meydana gələn yeni yanaşmaları nəzərə alaraq, yuxarıda qeyd olunanlardan əlavə aşağıdakı təkliflər verilə bilər:

-cəmiyyətdə baş verən dəyişikliklər və bunlara istiqamətlənən yeniliklər tədris resurslarında yer almalıdır;

- tədris resurslarında əhəmiyyətli dövr və hadisələr ön plana çıxarılmalıdır;

-məntiqi düşünmə və tənqidi təfəkkür bacarıqları olan analiz və sintez, təhlil-araşdırma, təhlil və qərar qəbul etmə, tətbiq etmə kimi xüsusiyyətlərə tədris resurslarında müvafiq yer verilməlidir;

-tədris resurslarında orijinal zehni xəritələrə, arxiv sənədlərinə, məktublara, gündəliklərə, tarixi obyektlərə aid şəkillərə çıx yer verilməlidir; tədris resursları bu materialların soruşulması və yeni məlumatları öyrətməyə yönəlmiş fəaliyyətləri ehtiva etməlidir;

- tədris resursları məktəbdənkənar fəaliyyətləri də özündə ehtiva etməlidir;

- vizual tədris resurslarının sayı artırılmalı, analiz, sintez və tətbiq etmə əsasında dayanan qiymətləndirmə fəaliyyətlərinə yer verilməlidir;

- tədris resurslarının məzmunu demokratiya, insan haqları, xeyirxahlıq kimi mövzuları da əhatə etməli. bu mövzularla bağlı fəal təlim fəaliyyətlərini ehtiva etməlidir;

- ekstremizmə uzaq olmalıdır;

- tədris resursları da, kişi fərdin yanında qadın və uşaq məsələləri də ehtiva olunmalıdır;

- tədris resurslarında ağır mədəniyyət və iqtisadiyyat mövzularına verilməlidir;

- tədris resursları fərqli dünyagörüşlü adamların baxışlarını əks etdirəcək şəkildə yazılmalıdır;

- tədris resursları nda müzakirə mövzuları ehtiva etməlidir;

- tədris resurslarında şagirdlərin edərək və yaşayaraq öyrənməyə sövq edəcək təlim fəaliyyətləri olmalıdır;

- tədris resursları şagirdləri məlumatları qiymətləndirmək, tarixi görüşlərin elmi olub-olmadığını ayırd etmə bacarıqları qazandıracaq bir formada hazırlanmalıdır ;

-fənnin təhsil nailiyyətlərinə uyğun seçilməli və işlənilib hazırlanmalıdır;

-fənnin mövzusunun təşkil edən məzmunun hamısını deyil, yalnız müxtəsər məlumatı əhatə etməli, əsas məqamlar vurğulanmalıdır;

-içərisində istifadə edilən yazılı mətn və vizual-audio elementlər şagirdin pedaqoji xüsusiyyətlərinə uyğun olmalı və həqiqi həyatla əlaqəli olmalıdır;

-şagirdə məşq-tətbiq etmə imkanı yaratmalıdır;

- davamlı olmalı, bir dəfə istifadə etməklə yararsız hala düşməməlidir;

-lazım gələndə asanlıqla inkişaf etdirilməli və yenilənməli keyfiyyətində olmalıdır.

Qeyd etdiyimiz məsələlərin nəzərə alınması təhsilin keyfiyyətinin yüksəldilməsi baxımından mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Problemin aktuallığı. Ümumtəhsil məktəblərində təlim prosesində müvafiq tədris resurslarından istifadə edilməsi hazırda ən prioritet məsələlərdən biridir. Təsədüfi deyildir ki, Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət strategiyasında əsas strateji istiqamətlərdən biri məhz, müasir dövrün tələblərinə cavab verən müasir tədris resurslarının məzmununun yaradılması ilə əlaqədardır. Bu baxımdan humanitar fənlərə üzrə müasir tədris resurslarının istifadəsi ilə bağlı material aktuallıq kəsb edir.

Problemin elmi yeniliyi. Hazırda ümumtəhsil məktəblərində sinif şəraitində istifadə ediləcək humanitar fənlər üzrə tədris resurslarının məzmununa verilən müasir tələblər, problemin obyektiv və subyektiv cəhətləri diqqət mərkəzinə gətirilir.

Problemin praktik əhəmiyyəti. Problemin uğurla həyata keçirilməsi ilə bağlı müəllimlərə, müvafiq mütəxəssislərə metodik tövsiyələr verilir. Öz işlərini səmərəli qurmaqda müəllimlərə kömək edəcək.

ƏDƏBİYYAT

1. Baş G. (2006). Kürelleşme ve Bilgi Toplumu. Eğitim Dergisi, 24.(Online): <http://www.egitim.gen.tr>.
2. Azərbaycan Respublikasının təhsil sahəsində İslahat Proqramı. Azərbaycanın təhsil siyasəti (1998-2004).168 sayılı Sərəncam. 15 iyun, 1999-cu il. I kitab. Bakı, "Çaşıoğlu", 2005.
3. Azərbaycanda informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının inkişafı üzrə Milli Strategiya" (2003-2012-ci illər). [http, e-qanun.az](http://edu.gov.az).
4. "Təhsil sisteminin informasiyalaşdırılması üzrə Dövlət Proqramı" (2008-2012-ci illər üçün). <http://edu.gov.az/>.
5. "Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyası" (24 oktyabr, 2013-cü il). "Xalq" qəzeti, 2013, 25 dekabr.
6. 2015-ci il "Azərbaycanda təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyası"nın həyata keçirilməsi üzrə Fəaliyyət Plan". <http://e-qanun.az>.
7. Azərbaycan Respublikasında informasiya cəmiyyətinin inkişafına dair 2014-2020-ci illər üçün Milli Strategiya haqqında". [http, e-qanun.az](http://e-qanun.az).
8. Azərbaycan 2020: gələcəyə baxış" İnkişaf Konsepsiyası. <http://www.president.az/>.
9. American Historical Association(2011). "Guidelines for the preparation, evaluation and the selection of history textbooks " (Online). Retrieved on 20 April- 2011 at URL: www.historians.org/teaching-policy/TextbookEvalGuide.htm.
10. Oltam, J.B. -Fines, J. (1971). Educational Objectivec for the Study of History(1st Ed), London: The Historical Association(Online).
11. Using Historical Stories to Teach Tolerance: The Experiences of Turkish Eight Grades Students. 2008, 99(3),105-110.The Social Studies(Online).
12. Kang S. W. (2007). Democracy, Human Rights and the role of Teachers. Pedagogy, Culture and Society(Online). 15(1), 119-128.
13. Chlsk K.A. (2006). Gender Balance in K -12 American History Textbooks. Social Studies Research and Practice(Online).1(3),284-290
14. N.İ. Məmmədova. Ümumtəhsil məktəblərində tarix fənninin tədrisində avadanlıq və tədris resurslarından istifadəyə müasir yanaşma istiqamətləri / "Azərbaycanda təhsil quruculuğunun prioritetləri: müasir yanaşmalar" mövzusunda beynəlxalq elmi konfransın materialları. Naxçıvan-2015-cü il. Bakı: Mütərcim, 2015,s.142-144

N. Məmmədova

THE MODERN APPROACH TO THE CONTENT OF TEACHING RESOURCES IN THE HUMANITIES SUMMARY

The article considers the issue on the content of education in the humanities and their content. Proposals on issue dealing with the content of teaching resources in the light of the fundamental changes taking place in the field of education.

Н. Мамедова

СОВРЕМЕННЫЙ ПОДХОД К СОДЕРЖАНИЮ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ РЕСУРСОВ ПО ГУМАНИТАРНЫМ ПРЕДМЕТАМ. РЕЗЮМЕ

В статье раскрываются вопросы содержания учебных ресурсов по гуманитарным предметам. Автор статьи, опираясь на опыт ведущих стран мира по подготовке и оцениванию учебных ресурсов, предлагает ряд рекомендаций по их использованию. В заключение отмечается, что проведение коренных изменений в сфере образования нашло отражение и в содержании учебных ресурсов по гуманитарным предметам.

Redaksiyaya daxil olub: 25.02.2016